

УДК 821.161.2.09:115

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-2-30>**Ірина НЕБЕЛЕНЧУК,***orcid.org/0000-0003-2778-5381*

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти

Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

імені Василя Сухомлинського

(Кропивницький, Україна) *nebirina@ukr.net*

КАТЕГОРІАЛЬНІ ОЗНАКИ ЧАСОВОСТІ ТА ПОЗАЧАССЯ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ ЛАНСЬКОЇ

У статті розглянуто категорії часу. Розкрито сутність лінійного та циклічного часу, розглянуто категорію часовості в добу античності, середньовіччя, класицизму, зосереджено увагу на з'ясуванні поняття «час» у працях літературознавців; показано сутність часу як категорії буття. Метою статті є з'ясування сутності категорії час, його складових частин; розкриття станів часовості в матеріальній дійсності (минуле, теперішнє, майбутнє); визначення особливостей поетичного стилю Ліни Ланської; дослідження часових ознак в її творчості та показ впливу на внутрішній стан ліричної героїні, зміну її настроїв, світовідчуття; з'ясування значення поезії на розуміння лінійного та циклічного часу й особливостей поняття «позачасся», яким оперує поетеса; дослідження категоріальних ознак позачасся та їхнього впливу на буття людини.

Час у творчості Ліни Ланської є субстанцією буття. Він є формою вираження тривалості процесів, що пов'язані та взаємодіють між собою, характеризуються послідовністю та зміною станів. Відтак час може бути лінійним, циклічним, тривалим. Ліна Ланська оперує поняттям «позачасся». Розкриваючи сутність зазначеного поняття, можемо стверджувати, що такі його складові частини, як любов, милосердя, людяність, справедливість, добро, душевність не мають часових меж, не окреслені певною епохою, не обмежені етапами життя людини, конкретними історичними подіями та часовими рамками (день, тиждень, місяць, рік).

Складовими частинами часу у творчості поетеси є так, як-от: хвилини, літа, роки, віки та інші. Символічними ознаками часу є такі: пам'ять, спомин, стежина, сон, квіток тощо.

У процесі аналітичної діяльності було зроблено висновки про те, що Ліна Ланська в розкритті особливостей часу та позачасся опирається на філософське розуміння категорії часовості, міфологічне світосприйняття, фольклорні джерела (показником є те, що поетеса застосовує вислови, крилаті фрази, фразеологізми з усної народної творчості, у яких застосовано слово «час»).

Дослідивши творчість Ліни Ланської, зазначимо, що й сама поезія є сакральною, яка є субстанцією трансцендентного – вона виходить за межі окреслених простору та часу. Вона глибинна, метафорична, образна, сповнена філософським змістом, а отже вічна, тому може стати надбанням і предметом розгляду не одного покоління.

Ключові слова: категорія, субстанція, час, лінійний час, циклічний час, часовість, позачасся.

Iryna NEBELENCHUK,*orcid.org/0000-0003-2778-5381*

Candidate of Pedagogic Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methodology of Secondary Education

Kirovohrad Region In-Service Teachers' Training Institute named after Vasyl Sukhomlynskyi

(Kropyvnytskyi, Ukraine) *nebirina@ukr.net*

CATEGORICAL SIGNS OF TIME AND TIMELESSNESS IN THE POETRY OF LINA LANSKA

The categories of time are considered in the article. The essence of linear and cyclic time is revealed, the category of temporality in antiquity, Middle Ages, classicism is considered, the concept of time in works of literary critics and the essence of time as a category of being is shown.

The purpose of the article is to find out the essence of the category of time and its components; to reveal the state of temporality in material reality (past, present, future); to identify the features of the poetic style of Lina Lanska; to explore the temporal features in her work and show their impact on the lyrical heroine's inner states, the change of her moods, worldview; to find out the meaning of the poetry on the exchange of linear and cyclic time and features of the concept timelessness, used by the poet; to explore the category features of timelessness and their impact on human existence.

Time in Lina Lanska's work is the substance of being. It is a form of expression of the duration of processes that are connected and interact with each other, characterized by the sequence and change of states. Therefore, time can be linear;

cyclic, long. Lina Lanska speaks in term of timelessness. Revealing the essence of the concept, we can say that its components such as love, mercy, humanity, justice, goodness, spirituality do not have time limits, are not delineated by a certain era, are not limited to the stages of a person's life, specific historical events and time frames (day, week, month, year).

The components of time in the poet's work are minutes, years, ages and others. Symbolic signs of time are memory, remembrance, trail, dream, ticket, etc.

In the process of analytical activity, it was concluded that Lina Lanska leans on philosophical understanding of the category of temporality, mythological worldview, folklore sources (an indicator is that the poet uses expressions, winged phrases, phraseologies from oral folk art, in which the word time is used) in revealing the features of time and timelessness.

Having studied the work of Lina Lanska, we note that poetry itself is sacred, which is the substance of the transcendent – it goes beyond outlined space and time. It is deep, metaphorical, figurative, full of philosophical meaning, and therefore eternal, so it can become the property and subject of consideration of more than one generation.

Key words: category, substance, time, linear time, cyclic time, temporality, in time.

Постановка проблеми. Однією з філософських категорій, яка знаходить відображення у творах літератури, є категорія часу. Зазначена категорія знаходить втілення у всіх родах літератури. Категорія часу як формозмістова субстанція твору, що надає йому цілісності, найбільш ґрунтовно описана у працях літературознавця М. Бахтіна. Науковець зазначає, що в конкретному просторі «час згущується, ущільнюється, стає художньо зримим» (Бахтін, 1975: 247).

Категорія існування часу була предметом посиленої уваги філософів античності, згодом посідає чільне місце у теоріях представників середньовіччя, ще пізніше – у працях філософів-герменевтів і літературознавців. Так, німецький філософ О. Шпенглер стверджував, що час є показником долі людини та визначає не лише її земне перебування. Час безпосередньо є виразником людської сутності, її внутрішньої субстанції, зазначаючи, що «зі словом «час» завжди було пов'язане децю особисте; те, що раніше ми позначали як своє, оскільки відчували його з внутрішньою достовірністю як протилежність чомусь чужому» (Шпенглер, 1993: 165).

Час, на переконання науковців, є показником історичної епохи, відображенням внутрішнього світу людини, її поведінковими діями на явища, стан речей, ставленням до інших етносів, виразником загальної культури. Час є культурологічною субстанцією. Час історичний впливає на розвиток суспільства, подій, на перебіг соціальних явищ. Суспільство під дією історичного часу трансформує власне світовідчуття у вигляді думок, дій, мовно-комунікативної діяльності в художній час. Відтак художній час, на переконання М. Бахтіна, допомагає зрозуміти епоху, у яку жив і творив письменник, зрозуміти авторську позицію, заглибитися у соціальні проблеми, проаналізувати твір з позиції авторського задуму.

Аналіз досліджень. Категорія часу була розглянута в працях філософів Г. Лесінга, Г. Гегеля, О. Шпенглера. Зазначена категорія є предме-

том дослідження таких літературознавців, як С. Аверінцев, М. Бахтін, Ю. Лотман, В. Топоров, Д. Ліхачов та інші. Ю. Лотман визначає час, як послідовну структуру функціонування: реальний час створення художнього твору, час прочитання художнього твору в конкретну історичну добу і час прочитання художнього твору читачем. На переконання вченого, час може існувати в реальності як відображення об'єктивної дійсності; може бути формою відображення минулих подій, тоді час написання твору не співпадає з подіями, відображеними у творі, або переносити читача в майбутнє. Час як матеріальна субстанція може бути сталим, статичним, динамічним, уповільненим, змінювальним, може стискатися або розтягуватися, а також переходити із одного стану в інший. Дослідник Д. Ліхачов зазначає, що «розвиток уявлення про час – одне з найважливіших досягнень нової літератури» (Ліхачов, 1987: 490). Оскільки історичний час сприймався крізь призму свідомості людини, переломлювався та знаходив вираження у словесно-художній формі, то виникла необхідність розглянути категорію часу у творах сучасної поетеси Ліни Ланської.

Мета статті – з'ясувати сутність категорії «час», його складових частин; вирішення питання сутності категорії «час» у добу античності, середньовіччя, класицизму; розкрити стани часовості в матеріальній дійсності (минуле, теперішнє, майбутнє); визначити особливості поетичного стилю Ліни Ланської; дослідити часові ознаки в її творчості та показати вплив на внутрішній стан ліричної героїні, зміну її настроїв, світовідчуття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліна Ланська – сучасна чернігівська поетеса. Її творчість глибока, метафорична, образна. Дослідженням творчості Ліни Ланської займаються вчені Г. Арсенич-Баран, І. Небеленчук, В. Крупка. Так, науковець В. Крупка зазначає, що «Ліна Ланська – поетка особлива. Її лірика душі, наче загадка світобудови, – неосягнена, притягальна, бентежна. Поетичні рядки цієї самотньої

мисткині слова розкривають стільки ж, скільки й приховують...» (Крупка, 2020: 90). На переконання Г. Баран, «*поезія Ліни Ланської – це високостильні вірші, надзвичайно глибокі за своїм філософським наповненням, яскраві за художньою образністю*» (Баран, 2020: 95). З-поміж образів, які трапляються у творчості поетеси, чільне місце займає час. Це не лише категорія змінюваності, плинності, життєвої коловерті. Час має набагато глибше значення. Він вказує на циклічність, хронологію життєвого виміру ліричної героїні та на повторюваність певних подій, які виявляються не лише в зображенні соціально-побутових інтервалів, а й в описах «*повторювально часових проміжків*».

Одним із мотивів у поезії Ліни Ланської, що належить до категорії часу, є мотив сну. На переконання поетеси, сон – не лише відпочинок людини, а й переосмислення власного життєвого шляху. Життя земне людини визначає «*вервечка снів*», яка стирає грані між днем і ніччю, між святим і грішним, між одкровенням і брехнею. Саме тоді «*усе святе давно непотріб*» («*Вервечка снів – життя земне*»). Небезпеку несе так званий рожевий сон, оскільки здатен полонити розум людини, її душу, захоплювати усе її єство. У результаті людина втрачає власну волю:

Рожевий сон – сумних причасть
Фантазмагорії порожні.
Примариться у тіні кожній
Химерній, плутано-безбожній,
Відніме душу й не віддасть...

Спомин – ще один категоріальний образ часовості, який займає чільне місце в поезії. Спомини чорними круками облуплюють свідомість людини, роблять її знесиленою, безвольною, слабкою. Піддаючись споминам, людина втрачає відчуття часовості. Вона повертається в минуле, поринає в нього, живе ним, віддаляється від теперішнього. Відтак втрачає відчуття реальності: «*На пам'ять в'язано-розв'язано / Вузлів посолених дощів*».

Поетеса знаходить цікаві образи – вузли і дощі. Чим більше вузлів-спогадів, тим більше ран. Тому і «*...в'язано-розв'язано / Вузлів посолених дощів*». Минуле краде сьогодні. Якщо людина живе не теперішнім, то це не дає їй можливості розвиватися, рухатися, іти в майбутнє. Живе спогадами – живе в минулому. У такий спосіб повертається туди, де їй було затишно, комфортно, надійно. Життєвий коловир захоплює ліричну героїню, позбавляючи її волі. Інколи спогади носять інших характер і пов'язані з втратою чогось дорого та важливого або когось – матеріальних цінностей, душевного спокою, близьких людей. Тоді ще більше втрачається відчуття часу, звідси «*ста-*

резні душі» – не за віком, а за станом – життя в спогадах:

Зіщулились змарнілі, протягом
Знесилені – не полічить...
Старезних душ небесні потяги
Долають споминів корчі.

Мотив сну виникає в іншому вірші («*Боляче розписувати сни*») як «*мрево*», відгомін давнини, «*прадавні ігрища*». Тож у спогадах ліричної героїні вкотре постають сни, які «*вигулькують лукаво з-за спини*» і «*мревом незбагненності заманять*».

Колишні відчуття та почуття, минулий час, приємні події, власне які все, що минуло, не повернути, не відновити, не повторити, як стверджує Ліна Ланська. Поетеса, володіючи знаннями з філософії, стверджує ідею лінійності часу. Ця ідея була закладена ще в епоху античності, коли давні мислителі вважали, що життя людства бере початок від первісного існування до нинішнього стану та нагадує пряму, на якій знаходяться відправні точки життя людини – народження, дитинство, юність, молодість, зрілість, смерть. Ідею лінійності пізніше у працях втілить Г. Гегель, зазначаючи, що всі події розгортаються в певній послідовності та ведуть до «*визначеного кінця*». Відтак лінійність вказує на незворотність. Образом такої незворотності в поезії Ліни Ланської є розірваний квиток. Він має не лише пряме значення – проїзд у певному напрямку. Розірваний квиток – це те, що було раніше, те, що минуло, і те, що ніколи не повернеться: «*Розірваний не склеїти квиток*». У зазначених словах прихований набагато глибший зміст, ніж здається. Насправді квиток склеїти можна, однак постають запитання: «*А чи матиме квиток першочергову цілісність? Чи можна ним буде скористатися вдруге? Якщо не можна скористатися вдруге, то навіщо склеювати? Що вкладає людина у процес склеювання квитка?*» Розуміємо, що у такий спосіб людина плекає надію на повернення того, що повернути уже неможливо. Доказом слугують такі слова: «*Брудна реальність душу розрива*», які підсилюють відчуття безнадії на повернення в минуле. І далі поетеса зазначає: «*Дурному рай в чужому щасті сяє – // Своя стежина звивиста й крива*». Стежина – ще один образ, який вказує на напрям руху вперед, а відтак неможливість повернення назад.

Відображенням лінійності часу в ліриці Ліни Ланської є такі образи, як-от: *відстані, стежина, хвилини, віки, літа* (у вірші «*Крізь товщу літ*»), *кілометраж, роки* та інші: «*Прірвою сотенний кілометраж. / Відстань зітхає роками? – віками!*» («*Кома і крапка та ще й не одна*»). Часовою ознакою в зазначених рядках є

слово «відстань», яке поєднує декілька символічних значень: - субстанція життєвої дороги, - особистісний вибір, - наближеність або віддаленість від мети, - відстань між періодами життя, - шлях від мрії до її здійснення. Цікавими в аспекті визначення часовості є такі рядки: «Зіржавлених хвилин у дзитарі / Замало, щоб за день зібратъ зажинки» («Нехай кортить беззубому скоринка»). Доволі глибока фраза у символічному значенні. Варто зауважити, що слово «іржа» багатозначне. Поетеса, досконало володіючи мовними засобами, вкладає в подане слово декілька значень. Убачаємо, глибинність образу, його символізм: втрачений час, марно проведений час, згааний час тощо. Так само можемо визначити значення слова «зажинки» – не вистачає часу, щоб щось зробити, закінчити, завершити, відтак досягнути чогось, зокрема кінцевого результату.

Одним із образів часу є «короткий день». І знову можемо бачити, що це не лише констатація дня у його часовості. Ліна Ланська показує безглуздий день, нічим не наповнений, прожитий намарно, адже він, за словами поетеси, «заношений украй» – одноманітний, нецікавий, буденний.

Циклічність часу обумовлена зміною пір року, життям на землі, повторюваністю явищ. Це конкретні образи. За хмарами прогляне сонце, наллється зерном колосся. Згодом його омие дощ, а далі дощитиме тривалий час. Однак «цілує Сонце Землю поза часом». Як стверджує Ліна Ланська, «як не крути, ці двоє вічно разом». Виникають такі ознаки часу, як вічність і позачасовість. Поза часом, на переконання Ліни Ланської, знаходиться «оте крихітне ДЯКУЮ», яке «... кинути варто усе ж». Поетеса переконує читачів у тому, що подяка – це ознака поваги, доброго ставлення до людей. А добро також знаходиться поза часом. Нехтувати такими «крихітними» словами не варто, адже «хто там знає, що завтра вкоротиться – / Ніч весняна чи стомлений вік?» Образ весни вказує на швидкоплинність життя, його минуцність, а отже це короткочасне явище. Стомлений вік – тривалість життя, його продовження, зміна поколінь. Можемо стверджувати, що у зазначених рядках час лінійний і циклічний збігаються. Слова вдячності можуть відволікти від неприємних думок, які, наче ті «сиві горлиці», не будуть «захлинатися віддалік» від плачу. Слова вдячності здатні залікувати душевну рану. Тому Ліна Ланська радить дякувати, оскільки подяка може «змережити зневагу». «Крихітне дякую» є ознакою вічності, воно поза часом. Будуть змінюватися весни, проте сказане слово вдячності залишиться в душі та пам'яті назавжди. Поетеса,

порівнюючи подячні слова зі скоринкою хліба, навіть якщо вона цвіла і гірка, стверджує: «Порятує скоринка від голоду – / Хліб є хліб, хоч цвілий і гіркий. Можна зробити висновки, що слова подяки в поезії Ліни Ланської набувають сакрального змісту. Вони священні, як і хліб, вічні та «не гіркнуть» від часу.

Розглянувши творчість Ліни Ланської, можемо помітити значну кількість слів, що пов'язані із часовістю: *день (дні), ніч, присмерк, світанок, завтра, післязавтра та інші*. За допомогою поетичних рядків наведемо приклади часовості: «зів'ялий день у присмерку затих...», «сірі дні і здичавілі ночі», «спізнилась ухопити неба край» (слово «спізнилась», а відтак не вистачило часу на щось важливе), «Невидимого завтра-післязавтра, / Ще не запалена остання ватра», «Просточену часом і міллю, / Стареньку полатану свитку...», «Кажіть уже голосно й швидко, / Про нитки, недавно ще білі. А завтра ніяких не стане», «Забутим днем не розплатись», «Розкриши безпритульну самотність / У шаленстві, не завтра – сьогодні / Не залиш її вкотре саму» та інші, яких значна кількість у поезії Ліни Ланської.

У поезії трапляються також абстрактні слова, пов'язані із часовістю, такі, як-от: *кілометражі, раптово, мить, востаннє, донині, нині, скороминуці (скороминуцих), короткий* та інші. Наведемо ознаки такої часовості: «учепить за душу востаннє», «вона свята була, свята і нині», «короткий епізод скороминуцих свідчень», «приниження часи – лиш миті ефемерні», «криваві рани не зцілити миттю» та інші.

Небо, земля, сонце, дощі – це те, що існувало до нас і буде існувати довго. Як явища та речі, що існують в природі вічно, так само, у позачасі існують любов, добро, вдячність. Тому поетеса боїться «спізнитись для прощення та прохань». Як уважає Ліна Ланська, варто знаходити час, щоб подякувати, попросити пробачення, сказати добре слово, адже згодом може бути пізно, а в душі залишиться біль – запізнився, не встиг, не отрималося, відкладав «на потім». Тому варто завчасно знаходити слова, адже життя, як зазначає авторка, «не відбілити, не переписати...».

Висновки. Дослідивши категоріальні ознаки часу та позачасся у творчості Ліни Ланської, можемо стверджувати, що поетеса послуговується філософським вченням про час. Він є матеріальною субстанцією, формою буття, яка є відображенням дійсності. Дослідник М. Будлянський слушно стверджує, що «часова прописка для поетеси якби не важлива, вона лише розмивається «нескінченністю буття» (Будлянський, 2019: 5).

Авторка опирається на міфологічну традицію в зображенні часовості. Її творчості притаманні такі ознаки міфологізму, як *синкретизм* – час не має чіткого визначення, він існує у свідомості людини та її уявленнях як зміна стану дня – *день, ніч, світло, темінь, світанок* тощо; *символізм* – час має не лише конкретне визначення (час на життя, смерті час), а й набуває ознак образу-символу – *час на прощення, вдячність, добре слово; генетизм* – існування історичного часу, однак важливість чогось людина розуміє, коли втрачає, – звідси звернення до спогадів, до минулого, що є набагато ціннішим, ніж теперішнє; *тотемізм* – зв'язок із тваринами, зокрема з конем (порівняння з бігом коня стрімкість, швидкоплинність, незворотність; час на земне життя, що перетікає в потойбічність), *магічність* – дії людини мають бути підтверджені словами (прощення, вдячність, добрі слова – віра поетеси в те, що такі слова здатні пом'якшити зневагу, зняти біль, відродити душу). Відтак можемо говорити про часовість, яка зумовлена внутрішнім станом людини (радісний час, натхненний час, світла година, щасливі миті тощо). Наслідуючи фольклорну традицію в зображенні часу, Ліна Ланська використовує прислів'я, приказки, фразеологіми, що пов'язані з часом, надаючи їм особистісного змісту.

Говорячи про категорію часу в поезії Ліни Ланської, варто зауважити, що всі події, настрої ліричної героїні, циклічність явищ указують на дихо-

томії: день-ніч, світло-темрява, кіптява-золото, добро-зло, життя-смерть, любов-зневага, радість-смуток тощо. У позачасі знаходяться добро, милосердя, слова вдячності, прощення, ті, які «зігрівають душу». Та і сама поезія є сакральною, вічною, невмирущою, зокрема якщо така поезія глибинна, наповнена філософським змістом, здатна наштовхувати на роздуми. Тож можемо говорити про багатогранність поезії авторки, зокрема і в зображенні часу. У науковому дослідженні «Концепт молитви як один із сенсів духовного життя людини у збірці «Цілюю твій поділ» Ліни Ланської» розкрито аспекти розуміння поезії авторки: «Щоб зрозуміти, то варто заглибитися, а щоб заглибитися – необхідно володіти відповідними знаннями з філософії, міфології, музики, літератури, власне тим, чим володіє Ліна Ланська» (Небеленчук, 2020: 221).

Предметом подальших наукових досліджень щодо визначення категорій часу та позачася в поезії Ліни Ланської можуть бути лінгвістичний аналіз окремих рядків, визначення авторського стилю в зображенні категорії часу та його складових частин, знаходження й інтерпретація фольклорних елементів щодо застосування слова «час» і його похідних, дослідження синтаксичних конструкцій, що містять ознаки часовості. Поезія Ліни Ланської вкотре переконує, що «сама вона є поезією у високому розумінні значення цього слова» (Небеленчук, 2019: 38).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баран Г. В. «Молюсь... У вірі сонця блискіт»: Мова віршів-молитов збірки Ліни Ланської. *Ліна Ланська. Цілюю Твій поділ [поезії]*. Житомир. Видавець О. О. Євенок. 2020. 104 с. С. 95–99.
2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики. Москва : Худож. лит., 1975. С. 234–407.
3. Будлянський М. Г. Політ у глибину. *Ліна Ланська. Смарагдова скрижаль [поезія]*. Житомир. Видавець О. О. Євенок. 2019. 136 с. С. 5–6.
4. Крупка В. П. Герметизм поетичної молитви Ліни Ланської. *Ліна Ланська. Цілюю Твій поділ [поезії]*. Житомир. Видавець О. О. Євенок. 2020. 104 с. С. 90–94.
5. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. Об искусстве. Санкт-Петербург : «Искусство – СПб», 1998. С. 14–285.
6. Лихачёв Д. С. Поэтика древнерусской литературы. Избранные работы : в 3 т. Т. 1. Л.: Худ. лит. Ленингр. отд-ние, 1987. 654 с.
7. Небеленчук І. О. «Коли ти розгортаєш «Скрижаль...». *Всесвітня література в школах України*. № 9. 2019. С. 32–38.
8. Небеленчук І. О. Концепт молитви як один із сенсів духовного життя людини у збірці «Цілюю твій поділ» Ліни Ланської. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 33, том 1, 2020. С. 221–227.
9. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории : у 2 т. Т. 1: *Геиштальт и действительность*. Москва : Мысль, 1993. 669 с.

REFERENCES

1. Baran G. V. «Molyus'... U viri sontsya blyskit»: Mova virshiv-molitiv zbirky Lini Lans'koyi. Lina Lans'ka. Tsilyuy Tvyy podil [poeziyi]. [«I pray... At the heart of the sun bliskit»: Moving the prayers of the collection of Linya Lanskoii. Lina Lanska. Tsilyuy Tvyy podil (poezi)]. Zhytomyr. Vidavets O. O. Ewenok, 2020. 104 p. pp. 95–99 [in Ukrainian].
2. Bakhtin M. M. Formy vremeni i khronotopa v romane. Ocherki po istoricheskoy poetike. Voprosy literatury i estetiki. [Forms of time and chronotope in the novel. Essays on Historical Poetics. Literature and aesthetics]. M. : Artist. lit., 1975. pp. 234–407 [in Russian].

3. Budlyanskyiy M. G. Polit u hlybynu. Lina Lans'ka. Smaragdova skryzhal' [poeziya]. [Polit at Glibin. Lina Lanska. Smaragd's tablet (poezi)]. Zhytomyr. Vidavets O. O. Ewenok, 2019. 136 p. pp. 5-6 [in Ukrainian].
4. Krupka V. P. Hermetyzm poetychnoyi molytvy Liny Lans'koyi. Lina Lans'ka. Tsilyu Tviy podil [poeziyi]. [Hermeticism of the poetical prayer of Linya Lanskoi. Lina Lanska. Whole Tviy podil [poezii]]. Zhytomyr. Vidavets O. O. Ewenok, 2020. 104 p. pp. 90–94.
5. Lotman Yu. M. Struktura khudozhestvennogo teksta. Ob iskusstve. [The structure of artistic text. About art]. SPb. : «Art – St. Petersburg», 1998. pp. 14–28 [in Russian].
6. Likhachev D. S. Poetika drevnerusskoy literatury. Izbrannyye raboty : v 3 t. [Poetics of ancient Russian literature. Selected works: in 3 vols]. Vol. 1. Leninhrad, 1987. 654 p. [in Russian].
7. Nebelenchuk I. O. «Koly ty rozhortayesh «Skryzhal'... ». [«When You Unfold the Tablet...»]. World Literature in schools of Ukraine, 2019, Nr 9, pp. 32-38 [in Ukrainian].
8. Nebelenchuk I. O. Kontsept molytvy yak odyn Iz sensiv dukhovnoho zhyttya lyudyny u zbirtsi «Tsiluyu tviy podil» Liny Lans'koyi. [The Concept of Prayer as One of the Meanings of spiritual life of a person in the collection «I Kiss Your Hem» by Lina Lanska]. Current issues of Humanitarian Sciences. Out. 33, Vol. 1. pp. 221–227 [in Ukrainian].
9. Spengler O. Zakat Yevropy: Ocherki morfologii mirovoy istorii : u 2 t. [Sunset of Europe: Essays on the morphology of world history: in 2 vols]. Vol. 1: Gestalt and reality. Moscow, 1993. 669 p. [in Russian].